

Glazbeno darovita djeca rane i predškloske dobi

Trempetić, Lana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:888450>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Lana Trempetić
Glazbeno darovita djeca rane i predškolske dobi
ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Lana Trempetić

Glazbeno darovita djeca rane i predškolske dobi

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Glazbena umjetnost

Mentor: v. predavač Sanja Minić, mag. mus.

Student: Lana Trempetić

Matični broj: 0299014675

**U Rijeci,
Lipanj, 2023.**

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski/završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog/završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju

Potpis:

Lana Trempetić

SAŽETAK:

Glazbeni talent osnova je glazbenih sposobnosti koje obuhvaćaju specifične kognitivne procese. Snažna motivacija preduvjet je za pravilan razvoj glazbenih sposobnosti. Glazbena darovitost kod djece rane i predškolske dobi očituje se u prijevremenom razvoju djeteta te sposobnostima izvođenja određenih glazbenih aktivnosti ili rješavanju određenih glazbenih problema brže, bolje i uspješnije nego što su to u mogućnosti djetetovi vršnjaci. U radu se govori o darovitosti općenito te glazbenoj darovitosti, prepoznavanju i identifikaciji glazbeno darovite djece u odgojno-obrazovnom radu, uspoređivanjem glazbene darovitost, glazbenih sposobnosti, glazbenog talenta i kreativnosti, utjecaju okoline na daljnje razvijanje darovitosti djeteta, zabudama i negativnim stranama darovitosti. U sklopu završnog rada, provedeno je empirijsko istraživanje kojemu je cilj empirijski ispitati prisutnost glazbene darovitosti među djecom koja pohađaju dječji vrtić na području grada Zagreba sa svrhom doprinosa praksi prilikom prepoznavanja, identificiranja i daljnjeg usmjeravanja glazbeno darovite djece u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: *darovitost, talent, glazba, predškolski odgoj*

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1. DAROVITOST	4
2.1. Joseph Renzulli - Trodimenzionalna teorija darovitosti.....	5
3. GLAZBENA DAROVITOST	7
3.1. Definiranje pojmov	7
3.1.1. Glazbena darovitost	7
3.1.2. Glazbena sposobnost.....	7
3.1.3. Talent	7
3.1.4. Kreativnost.....	8
4. RAZVOJ GLAZBENIH SPOSOBNOSTI U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI.....	9
4.1. Faza slušanja.....	9
4.2. Faza motorne reakcije na glazbu	9
4.3. Faza prve glazbene reakcije.....	10
4.4. Faza prave glazbene reakcije.....	10
4.5. Faza imaginativne pjesme	10
4.6. Faza razvoja ritma	10
5. PREPOZNAVANJE I IDENTIFICIRANJE GLAZBENO DAROVITOG DJETETA	12
5.1. Prepoznavanje glazbeno darovitog djeteta	12
5.2. Identifikacija glazbeno darovitog djeteta	13
5.3. Pogreške prilikom identificiranja darovite djece.....	15
6. UTJECAJ OKOLINE NA RAZVOJ DJETETOVE DAROVITOSTI.....	17
6.1. Utjecaj obitelji	17
6.1.1. Podržavajući roditelji.....	18
6.1.2. Preambiciozni roditelji.....	19
6.2. Utjecaj vrtića	19
6.2.1. Identifikacija darovitog djeteta	20
6.2.2. Programi namijenjeni darovitoj djeci	20
7. ZABLUDE O DAROVITOSTI.....	22

8. NEGATIVNE STRANE DAROVITOSTI.....	23
9. EMPIRIJSKI DIO RADA	24
9.1. Teorijski okvir istraživanja	24
9.2. Metodologija rada	25
9.2.1. Uzorak.....	25
9.2.2. Mjerni instrumenti	28
9.2.3. Postupak prikupljanja podataka.....	28
10. ZAKLJUČAK	36
11. LITERATURA	38
PRILOZI.....	40

1. UVOD

„Darovitost je sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznad prosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi“

(Koren, 1988 prema Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008, 15).

Glazba je univerzalan jezik koji povezuje sve ljude na svijetu te omogućuje im izražavanje njihovih najdubljih emocija. Prema Cvetković-Lay i Sekulić Maurec (2008) darovitost se definira kao skup osobina koje pojedinac posjeduje, a koje mu omogućuju dosljedno postizanje znatno iznad prosječnih rezultata i uradaka u jednoj ili više aktivnosti kojima se on bavi. Kao i svaka darovitost, glazbena darovitost se može javiti već u djetetovoj ranoj dobi, a na odraslim osobama iz njegove okoline je da prepoznaju istu te omoguće djetetu razvijanje svoje darovitosti. Sposobnost prepoznavanja glazbene darovitosti kod djece već u ranoj i predškolskoj dobi, od iznimne je važnosti kako bi se omogućio njihov što kvalitetniji cjelokupni daljnji razvoj.

Ovu temu sam odabrala kako bi se bolje upoznala s glazbenom darovitošću u ranoj i predškolskoj dobi, njenim karakteristikama, pojavnosti te prepoznavanjem i daljnjim usmjeravanjem. Također, željela sam istražiti jesu li se odgajatelji na području dječjih vrtića grada Zagreba susreli s glazbenom darovitošću, koliko je to bilo često, kojeg spola su bila glazbeno darovita djeca, koje osobine su prepoznali kod darovite djece te smatraju li se kompetentnim za rad s darovitim djetetom. Kako bih provela istraživanje, koristila sam online anketu koju su ispunili odgajatelji koji rade u dječjim vrtićima grada Zagreba.

1. DAROVITOST

Svako dijete posjeduje određene sposobnosti za izvođenje raznih aktivnosti. Sposobnost je skup urođenih i stečenih faktora koji omogućuju uspješno izvršavanje određenih aktivnosti. Drugim riječima, sposobnosti uvjetuju pojedini oblik ponašanja. Djeca kroz svoj razvoj savladavaju određene sposobnosti te stječu određene vještine sukladno s razvojnim miljokazima koji upućuju u koje vrijeme treba doći do određenog ponašanja. Većina ljudi ima razvijene sposobnosti na prosječnoj razini, dok nekolicina ima ispodprosječno ili nadprosječno razvijenu razinu sposobnosti. Kada pojedinac posjeduje značajno nadprosječno razvijenu jednu ili više sposobnosti u određenom području, u usporedbi sa svojim vršnjacima, on se smatra nadarenim u određenoj ili određenim sposobnostima. (Koren, 1989.)

Darovito dijete je dijete koji je rođeno s neuobičajenom sposobnošću savladavanja određenog (ili određenih) područja. Autorica Ellen Winner pojam darovitosti koristi za opisivanje djece koja pokazuju tri obilježja:

1. *Prije vremena razvijenost* (djeca koja brže polaze razvojne stupnjeve od svojih vršnjaka)
2. *Inzistiranje da sviraju po svom* (djeca koja postižu višu kvalitetu postignuća, koja imaju drugačije pristupe učenja te pokazuju veću samostalnost i samopouzdanje)
3. *Žar za savladavanjem* (djeca koja su visoko intrinzično motivirana te pokazuju opsesivan interes za određenim područjem.) (Winner, 2005.)

1978. godine, J. S. Renzulli je definirao pojam darovitosti kao interakciju osnovnih skupina ljudskih karakteristika, to jest nadprosječnih općih sposobnosti čovjeka, visokog stupnja predanosti zadatku te kreativnosti. On je razlikovao dvije vrste nadarenosti, školsku nadarenost i produktivno – kreativnu nadarenost. Školska nadarenost očituje se u visokom IQ-u te visokoj uspješnosti rješavanja određenog zadatka, dok se kreativna nadarenost očituje u sposobnosti primjene stečenog znanja u konkretnim situacijama. Prema Renzullievoj procjeni, postoji oko 30% takvih pojedinaca. (Terman, 1930.)

1983. godine, psiholog A. J. Tannenbaum je postavio teoriju koja ukazuje da darovitost isključivo ovisi o pet karakteristika koje čovjek posjeduje, a to su inteligencija, posebne sposobnosti, potporne sposobnosti, potporna okolina i slučaj. Tannenbaum nije smatrao da je

kreativnost ključna kako bi pojedinac bio darovit te je procijenio da daroviti pojedinci čine oko 10% ukupne populacije. (Huzjak, 2006.)

Nasuprot Tannenbauma, J. P. Guilford, američki psiholog i teoretičar, smatrao je kako je kreativnost osnovni element koji pojedinac treba posjedovati kako bi bio darovit. 1950. godine, Guilford je uveo pojam divergentnog mišljenja, oblika razmišljanja kojeg karakterizira sposobnost višestrukog stvaranja odgovora na jedan problem. Ono je najvažnija sastavnica kreativnosti jer pojedincu omogućuje stvaranje velikog broja kreativnih ideja i rješenja vezanih uz jedan problem. Prema Guilfordovoj teoriji, kreativan pojedinac treba imati visoku razinu znanja iz kojih traži nove strategije za rješavanje određenih problema. (Huzjak, 2006.)

2.1. Joseph Renzulli - Trodimenzionalna teorija darovitosti

Joseph Renzulli, američki psiholog, koncipirao je i iznio trodimenzionalnu teoriju darovitosti, koji se prepoznaje kao prvi analitički pristup kada je riječ o proučavanju darovitosti (Monks i Katzko, 2005; prema Letić, 2015). Renzulli je pri tome veliku važnost pridavao okolini, njenim utjecajima te interakcijama koje se događaju između pojedinca i okoline. Smatrao je da se darovitost može razvijati kod ljudi jedino ukoliko dođe do interakcije između pojedinca, njegove okoline i određenog područja ljudskog djelovanja. (Renzulli, 2005 prema Letić, 2015).

Renzulli je smatrao da postoje dvije vrste darovitosti kod ljudi: školska darovitost (*engl. schoolhouse giftedness, lesson – learning*) i tkz. troprstenasta definicija, kreativno produktivna darovitost (*engl. creative – productive giftedness*). Školska darovitost odnosi se na sposobnosti koje pojedinac posjeduje, a koje se vrednuju u tradicionalnom poučavanju unutar škola te koje je moguće identificirati rješavanjem testova inteligencija. Za razliku od nje, kreativno produktivna darovitost se odnosi na primjenu dotadašnjeg znanja u različitim životnim situacijama. Kako bi došlo do ove vrste darovitosti, pojedinac treba posjedovati tri osnovne skupine osobina (Renzulli i Reis, 1985; prema Cvetković – Lay, 1998):

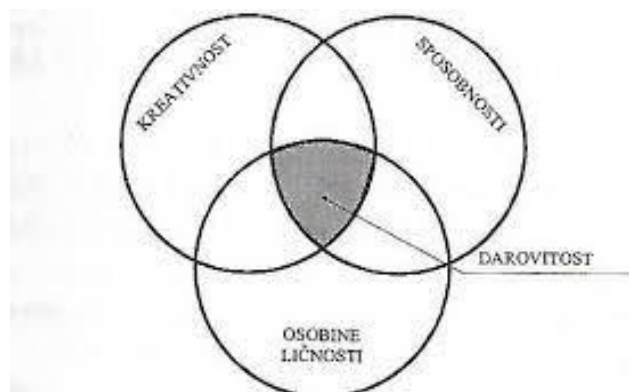
1. Nadprosječno razvijene sposobnosti (*engl. above average ability*)
 - Obuhvaća inteligenciju koja je određena visokim postignućem u raznim područjima ljudskog djelovanja te specifične sposobnosti koje se povezuju određena područja.
2. Određene osobine ličnosti (posebice specifične motivacije)

- Specifična motivacija predstavlja najvažniju osobinu u kontekstu kreativne produktivne darovitosti. Ona se određuje kao fokusirana motivacija te povezuje se sa specifičnim područjima. Ona se također kod pojedinca prepoznaje kao intrinzična motivacija.

3. Kreativnost

- Ona je određena sposobnošću za oblikovanje originalnih ideja i rješenja na određen problem. Nju karakterizira originalnost, fluentnost, fleksibilnost i evaluacija. Sve navedene komponente moraju postojati kod pojedinca kako bi došlo do pojave darovitosti.

Kada pojedinac posjeduje navedene tri osobine (kreativnost, nadprosječno razvijene sposobnosti i određene osobine ličnosti), mjesto gdje se one međusobno preklapaju sačinjava prostor u kojem se darovitost iskazuje u specifičnim područjima ljudskog interesa (Renzulli i Reis, 1985; prema Cvetković – Lay, 1998).

Slika 1 Troprstenasta definicija darovitosti

Izvor: Cvetković Lay i Sekulić Majurec, 1998

3. GLAZBENA DAROVITOST

3.1. Definiranje pojmova

3.1.1. Glazbena darovitost

Kada je riječ o definiranju glazbene darovitosti, ne postoji jedna unikatna definicija jer glazbena darovitost ovisi o raznim faktorima te stupnju njihove razvijenosti. Glazbena darovitost očituje se u posjedovanju izrazite sposobnosti i potencijalu za bavljenje glazbom te oni savladavaju određene glazbene vještine prije, više, brže, uspješnije, bolje i na drugačiji način nego što to čine njegovi vršnjaci. Glazbeno darovita djeca također postižu iznadprosječne rezultate na području glazbe. Mnogi autori kada opisuju darovitost, govore o pojmovima glazbenog talenta, muzikalnosti, glazbenim sposobnostima i darovitosti kao istoznačnicama jer se pojmovi međusobno slični, no ipak postoje razlike. Nasuprot njih, postoje autori koji ove pojmove odvajaju te ih zasebno definiraju (Cvetković – Lay i Sekulić Majurec, 2008).

3.1.2. Glazbena sposobnost

Glazbena sposobnost karakterizira uspješnost prilikom razlikovanja tonova različitih visina i ritamskih trajanja, razlikovanje jačine i boje tona, razlikovanje konsonantnih i disonantnih akorda, dobro glazbeno pamćenje, estetska osjetljivost, osjećaj za tempo, razlikovanje harmonija i intervala, interes i znanje o glazbi te glazbenu kreativnost. Glazbena sposobnost se još naziva i muzikalnošću. (Rojko, 1981.) Da bi za pojedinca rekli da je muzikalan, on treba imati razumijevanje te razvijenu osjetljivost za glazbu, mora imati urođene preduvjete za bavljenje glazbom te potencijal koji može razvijati te na taj način stjecati glazbene vještine i kompetencije. Iz tog razloga, muzikalnost se također može gledati i kao mentalna sposobnost koja je usko povezana uz perceptivne sposobnosti. (Radoš, 2010.) Kada pojedinac posjeduje navedene sposobnosti, tada je on glazbeno talentiran, odnosno glazbeno nadaren.

3.1.3. Talent

Određeni autori koriste pojam talent i pojam darovitost kao istoznačnice, no to su dva različita pojma. Daroviti pojedinci su osobe koje posjeduju visoko razvijene sposobnosti, dok su talentirani pojedinci osobe koje ostvaruju visoka postignuća u određenih aktivnostima. (Cvetković – Lay i Sekulić Majurec, 1998.).

Autor George darovite učenike definira kao učenike koji pokazuju potencijal za iznimnu uspješnost djelovanja u mnogim područjima, dok talentirane učenike definira kao učenike koji pokazuju iznimnu uspješnost djelovanja u jednom području. (George, 2003., str. 14)

Danas se sve češće koristi izraz „talent“ koji označava darovitost pojedinca u nekim specifičnim područjima kao što su primjerice matematičke sposobnosti („matematički talent“), glazbene sposobnosti („glazbeni talent“), sport („sportski talent“) i slično (Čudina-Obradović, 1990).

3.1.4. Kreativnost

Kreativnost je pojam koji se često povezuje s muzikalnošću, talentom i darovitosti, no on nije istoznačnica tim pojmovima. Kreativnost je sposobnost koja je očituje u stvaranju jamstvenog i novog načina za rješavanje određenog problema ili unošenju novih, drugačijih i originalnih ideja. Psiholozi kreativno mišljenje kod pojedinaca povezuju s posjedovanjem divergentnog mišljenja kojeg karakteriziraju fleksibilnost, fluentnost i originalnost. Tijek kreativnog mišljenja pojedinca je proces kojim ima određen ishod, a razlikujemo četiri stupnja:

1. Preparacija – odnosi se na upoznavanje s problemima ili pitanjima te pripremu za rješavanje istog
2. Inkubacija – pojam koji se javlja u suvremenoj kognitivnoj psihologiji, a odnosi se na dio procesa u kojemu se odvijaju paralelne mentalne asocijacije
3. Uvid – odnosi se na rješenje koje se kod pojedinca javlja naglo i iznenadno
4. Evaluacija i elaboracija – označava proces u kojem se rješenje prevodi u proizvod prihvatljiv okolini

Iako navedeni stupnjevi označavaju tijek kreativnog mišljenja kojim pojedinac dolazi od zadanog problema do novog rješenja, nije nužno da svaki kreativni postupak ima sve navedene stupnjeve (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.).

Mnogi ljudi kreativnost povezuju s intelektualnom razvijenošću pojedinca. Između ova dva pojma ne postoji međusobna povezanost, no kako bi pojedinac bio kreativan, nužno je da posjeduje određenu razinu inteligencije. Prema suvremenoj psihologiji, većina pojedinaca u svijetu je kreativna (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021).

4. RAZVOJ GLAZBENIH SPOSOBNOSTI U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI

Glazbene sposobnosti koje dijete posjeduje rezultat su genetski naslijeđenih karakteristika u kombinaciji s pozitivnim utjecajima okoline. Potencijali koje je dijete genetski nasljeđuje se kod različite djece različito manifestiraju. Okolina djeteta ima veliku ulogu u razvoju potencijala jer količina i vrsta zvukova kojima je dijete okruženo u najranijoj dobi, značajno utječe na stupanj osjetljivosti na glazbu koje će dijete razviti. Zbog toga, razlikujemo dvije vrste glazbenih sposobnosti: razvojnu glazbenu sposobnost (koja se odnosi na urođeni glazbeni potencijal djeteta) i stabiliziranu glazbenu sposobnost (koja se odnosi na potpunu razvijenost potencijala) (Čudina – Obradović, 1990).

U ranoj i predškolskoj dobi djeteta, javlja se šest faza razvoja glazbenih sposobnosti: faza slušanja, faza motorne reakcije na glazbu, faza prve glazbene reakcije, faza prave glazbene reakcije, faza imaginativne pjesme i faza razvoja ritma. Dijete nakon predškolske dobi također prolazi fazu stabilizacije glazbenih sposobnosti, fazu estetskog procjenjivanja i na posljetku glazbenu zrelost. (Čudina – Obradović, 1990: 110-112).

4.1. Faza slušanja

Kod djece rane dobi, faza slušanja se razvija kroz nekoliko etapa. Od rođenja do 1. mjeseca života dijete reagira na zvuk žmirkanjem i podrhtavanjem. Nakon 1. mjeseca života, pojavljuje se „akustična fiksacija“, to jest dijete se umiruje kada osjeti slušni podražaj. U 3. mjesecu života, dijete počinje locirati zvuk koji čuje, a to iskazuje okretanjem glave prema izvoru zvuka (Čudina – Obradović, 1990).

Od 4. do 6. mjeseca djetetova života, dolazi do diferenciranja slušnih podražaja, to jest dijete u tom periodu ima veću osjetljivost na tonove nego na govor iz njegove okoline. U ovom periodu također dolazi do početka aktivne percepcije glazbe. Ona se manifestira tako što dijete počinje slušati s pažnjom, prilikom slušanja pokazuje znakove zadovoljstva, pokreće se na zvuk te dolazi do imaginacije slogova (Čudina – Obradović, 1990).

4.2. Faza motorne reakcije na glazbu

Faza motorne reakcije na glazbu počinje se javljati u 6. mjesecu djetetova života. Dijete tada počinje glazbeno imitirati zvukove iz neposredne okoline. Dijete u toj fazi pokušava

glasovno reproducirati zvukove koje je čulo. Od 6. do 9. mjeseca života dolazi do neposredne vokalizacije na glazbu, to jest dijete počinje reproducirati zvukove iz okoline, ali s promjenama u visini tona koji proizvodi ili ritmu (Čudina – Obradović, 1990).

4.3. Faza prve glazbene reakcije

Prva glazbena reakcija kod djece javlja se u 9. mjesecu života. Dijete tada počinje izvoditi „glazbeno brbljanje“ te dolazi do diferencijalnog reagiranja, to jest kod djeteta se javlja reakcija na ugone ili neugode na razne vrste glazbe iz njegove okoline. Između 12. i 18. mjeseca djetetova života, dolazi do porasta brojnih motornih reakcija na glazbu. U 18. mjesecu dolazi do početka usklađivanja pokrata i glazbe koje dijete sluša. U toj fazi se javlja ples s drugima, najčešće lutkama i plišanim igračkama koje dijete posjeduje (Čudina – Obradović, 1990).

4.4. Faza prave glazbene reakcije

Nakon faze prve glazbene reakcije kod djece, dolazi do faze prave glazbene reakcije. Od 18. do 24. mjeseca djetetova života, javlja se spontano pjevanje i imitiranje dijelova pjesama. U ovom periodu, dijete najčešće pjeva u malim intervalima, bez izgovaranja riječi ili imitira tekst njemu poznatih pjesama. Najčešće, dijete imitira samo nekoliko taktova melodije, a ne cijelu pjesmu (Čudina – Obradović, 1990).

Između druge i treće godine izmjenjuje se spontano pjevanje i imitiranje poznatih melodijskih sekvenci. Nakon 3. godine dolazi do porasta djetetova interesa za glazbu. U tom periodu se povećava djetetova usklađenost pokreta s glazbom i pjevanje po muzičkom modelu prilikom spontanog pjevanja. Također, kod 50% djece dolazi do uspješne imaginacije ritma, riječi i melodije. Djeca počinju pažljivo slušati zvukove iz okoline te dolazi do koncentracije na glazbene podražaje s kojima se susreću (Čudina – Obradović, 1990).

4.5. Faza imaginativne pjesme

Između 3. i 4. godine djetetova života kod djece se javlja faza imaginativne pjesme. Nju karakterizira pjevanje raznovrsnih pjesama. Prilikom toga, dijete često izmišlja nove pjesme ili sastavlja pjesmu od dijelova njemu već poznatih pjesama. Pjesme koji dijete izvodi melodijski su domišljate, a ritmički skromne (Čudina – Obradović, 1990).

4.6. Faza razvoja ritma

U predškolskoj dobi, između 5. i 6. godine djetetova života, dolazi do faze razvoja ritma. U tom periodu djetetova sposobnost za održavanje ritma postaje dvostruko bolja nego što je do

tada bila. Prilikom toga, javljaju se poteškoće jer djeca ne mogu prilagoditi pokrete promjenama u tempu, javljaju se greške u pjevanim intervalima te slučajno transponiranje u drugi tonalitet prilikom istog. Dijete u toj fazi još uvijek nije u mogućnosti zasebno razlikovati riječ, ritam i visinu tona (Čudina – Obradović, 1990).

5. PREPOZNAVANJE I IDENTIFICIRANJE GLAZBENO DAROVITOG DJETETA

5.1. Prepoznavanje glazbeno darovitog djeteta

Svako dijete ima urođene potencijale i sposobnosti za mnoštvo stvari. Ukoliko je dijete darovito, važno je dovoljno rano uočiti znakove u ponašanju koji ukazuju na to jer se time povećavaju šanse za daljnje razvijanje djetetovih potencijala. Potencijalna nadarenost djeteta najčešće se ne realizira spontano te su iz tog razloga postupci otkrivanja nadarene djece dio odgojno – obrazovnog programa (Koren, 1989). Međutim, nije samo odgajatelj taj koji uočava i prepoznaje darovitost djeteta. Istraživanja su pokazala da roditelji najčešće prvi uspješno uoče da dijete ima nadprosječne sposobnosti ili da je nadareno (Koren, 1993).

Djeca koja su darovita u jednom ili više područja iskazuju nadprosječne mogućnosti te se ističe u odnosu na svoje vršnjake. Glazbeno darovita djeca djeluju „više muzikalna“ nego većina njihovih vršnjaka. Kada je riječ o prepoznavanju glazbeno darovite djece, važno je znati da glazbeno darovita djeca iskazuju svoje glazbene sposobnosti, ljubav prema glazbi te sluh za glazbu već u najranijoj dobi. Neki autori ističu kako su glazbeno darovitoj djeci potrebne glazbene aktivnosti kako bi njihove potrebe bile u potpunosti ispunjene. (Gojkov, 2003). Autor Fiddymment (2020) je istaknuo 10 domena u kojima darovita djeca pokazuju određene osobine i ponašanja:

1. *Motivacija* – kada je riječ o motivaciji, glazbeno darovita djeca su iznimno intrinzično motivirana, pokazuju želju za učenjem sviranja glazbenih instrumenata, često su iznimno posvećena uvježbavanju istog, teže ka savršenoj izvedbi, pokazuju želju za učenjem više od jednog glazbenog instrumenta, glazbenim aktivnostima i nastupima.
2. *Interes* – glazbeno darovita djeca iznimno vole glazbu, imaju izniman glazbeni interes, veliki fokus prilikom učenja o glazbi ili izvođenja glazbe, od najranije dobi pokazuju veliku znatiželju za glazbu te aktivno sudjeluju u glazbenim aktivnostima.
3. *Komunikacijske sposobnosti* – glazbeno darovita djeca su veoma osjetljiva na zvuk, koriste glazbu kako bi se riješili emocionalnih problema, privlače ih skladbe koje su drugačije ili harmonijske progresije u kojima se osjeća napetost, pojavljuju disonantni

akordi koji se kroz skladbu razrješavaju. Ona također veoma kreativno interpretiraju glazbu, na svoj novi i drugačiji način.

4. *Sposobnost rješavanja problema* – imaju sposobnost pronalaska novih, inovativnih rješenja, razumiju glazbu te pronalaze nove načine za stvaranje glazbe.
5. *Oštrina sluha* - glazbeno darovita djeca mogu imati apsolutan glazbeni sluh, mogu svirati glazbeni instrument na temelju sluha, imaju sposobnost zamjećivanja određenih melodija ili harmonija, sposobnost stvaranja akorda na tonu kojeg su čuli te u kasnijoj dobi sposobnost da u glavi „čuju“ melodiju čitajući note.
6. *Znatiželja* – vrlo često eksperimentiraju s glazbenim uzorcima, imitiraju najdraži glazbeni žanr te često improviziraju s melodijama.
7. *Stvaranje* – razumiju napredne glazbene koncepte te u školskoj dobi mogu čitati note bez prethodnog uvježbavanja.
8. *Razumijevanje* – razumiju upotrebu glazbenih uzoraka, razumiju njihovu funkciju, razumiju razlike u ritmu te slaganje ritma po dobi i notama.
9. *Maštovitost* – glazbeno darovita djeca su iznimno maštovita, samostalno osmišljavaju nove melodije i tekstove pjesama te često koriste tipično neglazbene predmete za stvaranje glazbe.
10. *Pamćenje* – imaju sposobnost reproduciranja glazbenih melodija već nakon prvog slušanja, mogu u vrlo kratkom periodu zapamtiti određenu melodijsku liniju te posjeduju sposobnost brzog učenja novih pjesama i melodija.

5.2. Identifikacija glazbeno darovitog djeteta

„U odgojno-obrazovnoj praksi darovita su ona djeca koja su od strane profesionalnih osoba identificirana kao djeca koja imaju natprosječne sposobnosti i koja su izrazito uspješna u jednom ili više područja” (Čudina-Obradović, 1990, str. 92).

Nakon što se prepozna darovito dijete, slijedi faza identifikacije. Identifikacija je prema definiciji, stručno utvrđivanje darovitosti. Kada je riječ o identifikaciji glazbeno darovitog djeteta, najvažniju ulogu čine adekvatni mjerni instrumenti, odabir primjerenoga načina i

vremena identifikacije te na izostavljanje niti jednog djeteta koje pokazuje znakove glazbene darovitosti ili djeteta koji ih ne pokazuje, ali ih svejedno posjeduje. Pomoću identifikacije glazbene darovitosti, odlučuje se hoće li dijete biti uključeno u neki poseban program. Prilikom identifikacije darovitosti djeteta, važno je paziti da ne dođe do negativnog etiketiranja djeteta te je važno da roditelji i odgajatelji takvo dijete uključuju u njegovu socijalnu okolinu, to jest da ga potiču na razvijanje odnosa s njegovim vršnjacima. (Čudina – Obradović, 1990.)

Autorica Čudina – Obradović (1990., str. 93-94) navela je tri opća znaka darovitosti kod djece predškolske dobi te djece početnog školskog uzrasta:

1. *Vanjsko ponašanje* – kada je dijete darovito, to se prvenstveno odražava na njegovo ponašanje. Takvo dijete će pokazivati iznimnu znatiželju te će postavljati brojna pitanja. Kada se izražava, dijete to čini s lakoćom, ima bogat rječnik koji je daleko iznad izražajnih mogućnosti njegovih vršnjaka. Dijete rado čite te je često samouko, iznimno dobro pamti informacije te melodije i složenije upute.
2. *Kvalitativne razlike* – darovita djeca imaju puno kvalitetniji način izražaja nego njihovi vršnjaci. Kada ih nešto zanima, ona postavljaju puno kvalitetnija i smislenija pitanja. Kada im se postavi pitanja, njihovi odgovori će biti puno kvalitetniji te će darovita djeca bolje obrazložiti i elaborirati svoj odgovor nego što to čine njegovi vršnjaci. Nadalje, darovita djeca brže usvajaju nove i neobične pojmove te u novim situacijama primjenjuju prethodno stečena znanja. Oni uče bez direktnog poučavanja, sami formuliraju plan rada koji im najbolje odgovara te ga mijenjaju ukoliko je to potrebno. Nadalje, darovita djeca bolje organiziraju informacije te posjeduju metamemoriju, to jest svijet o vlastitim procesima pamćenja.
3. *Specifične karakteristike koje pokazuju samo neki* – ove karakteristike nisu uočile kod sve darovite djece, no to ne znači da ih ne posjeduju. Njihova kreativnost proizlazi iz divergentnog mišljenja, što im daje mogućnost da drugačije razmišljaju te pronađu niz rješenja za određeni problem. Darovita djeca imaju dobro razvijen smisao za humor te posjeduju veliku koncentraciju te mogućnost dugog bavljenja jednim zadatkom. Njihova motivacija oslonjena je na imitiranje i identificiranje modela iz njihove okoline.

Kada je u pitanju glazbena darovitost, dijete već od rane dobi pokazuje određene znakove koji upućuju da je dijete potencijalno glazbeno darovito. Čudina – Obradović (1990) navodi 13 karakteristika koje ukazuju na potencijalnu darovitost djeteta:

1. Interes za zvukove iz vlastite okoline
2. Dijete se umiruje na zvuk/glazbu
3. Dijete mirno i pažljivo sluša glazbu
4. Sa zadovoljstvom sudjeluje u glazbenim aktivnostima
5. Traži priliku u kojoj može slušati i stvarati glazbu
6. Pokazuje veselje, ugodu i ostale emocije tijekom slušanja glazbe
7. Pokretima pokazuje reakciju na ritam i promjene tempa
8. Dijete rado opisuje uz pomoć zvuka i melodije
9. Uči melodije tijekom izvođenja drugih aktivnosti
10. Primjećuje istovremeno zvučanje različitih instrumenata u orkestralnoj izvedbi
11. S lakoćom pamti i izvodi dijelove ili cijelu melodiju
12. S preciznošću izvodi pojedinačne tonove
13. Precizno reproducira melodiju

Važno je da profesionalci u odgoju i obrazovanju djece budu upoznati s navedenim karakteristikama kako bi mogli pravovremeno prepoznati potencijalnu glazbenu darovitost djeteta te zatim usmjeriti roditelje kako pomoći djetetu da dalje razvija svoju darovitost.

5.3. Pogreške prilikom identificiranja darovite djece

Kada je riječ o identificiranju darovite djece rane i predškolske dobi, iznimno je važno da ono bude precizno te da ne dođe do pogrešaka koje se, nažalost, često javljaju. Razlog pojave pogrešaka pri identificiranju su razne zablude i mitovi koji se vežu uz dječju darovitost, a oni su najčešće vezani uz obiteljski status djeteta, njegovo znanje i ponašanje te njegov fizički izgled. Kada su u pitanju pogreške koje nastaju zbog obiteljskog statusa djece, najčešće je riječ o precjenjivanju sposobnosti djece koja dolaze iz obitelji koje imaju visok socioekonomski i obrazovni status te čiji roditelji imaju veće ambicije, odnosno podcjenjivanju sposobnosti djece koja odrastaju u obitelji niskog socioekonomskog statusa, čiji roditelji imaju niži stupanj obrazovanja te skromnije ambicije za svoju djecu. Nadalje, ponašanje djeteta igra veliki ulogu prilikom nastajanja potencijalnih pogrešaka u identificiranju darovitosti djeteta. Česta je pojava

da odrasli precjenjuju djecu koja pokazuju poslušno ponašanje, popularnost u društvu te visoki stupanj motivacije za rad, dok podcjenjuju djecu koja iskazuju neposlušnost, povučenost, sramežljivost te djecu koja pokazuju nizak stupanj motivacije za rad i određena postignuća. Znanje je također jedan od faktora koji treba uzeti u obzir. Često se dešava da se precjenjuju djeca koja posjeduju bogat vokabular, tečno govore, rano čitaju te koja barataju sa većim znanjem te većom informiranosti o raznim sadržajima, dok se djeca sa siromašnijim vokabularom, manjim opće znanjem te ne pokazivanjem interesa za čitanjem podcjenjuju. Fizičkim izgled djeteta je važan jer se često precjenjuju djeca koja fizički izgledaju naprednije te su ljepša od druge djece, dok se podcjenjuju djeca koja u nekom segmentu tjelesno zaostaju ta svojim vršnjacima, što je posebno uočljivo kod djece s teškoćama u razvoju (Cvetković – Lay i Sekulić – Majurec, 1998).

Autorice Cvetković – Lay i Sekulić – Majurec (1998) navode kako su prethodno navedene pogreške koje nastaju prilikom identificiranja darovitosti povezane s okruženjem u kojem se darovito dijete nalazi. Socioekonomski status obitelji te stupnju obrazovanja roditelja povezan je s okruženjem u kojem će dijete odrastati, koje će poticati njegov razvoj te stjecanje ranih iskustva.

6.UTJECAJ OKOLINE NA RAZVOJ DJETETOVE DAROVITOSTI

„...Pojam okolina obuhvaća sve čimbenike izvan jedinke koje utječu na razvoj i ponašanja. Okolina u psihološkom smislu podrazumijeva suodnos: ona djeluje na čovjeka i on reagira na nju...“ – Hrvatska enciklopedija, 2023.

Okolina je iznimno važan čimbenik djetetova života, razvoja i odrastanja. Ukoliko dijete odrasta u poticajnoj okolini punoj prihvaćanja i podrške, ono će lakše i bolje učiti te će se bolje razvijati. Okolinu djece rane i predškolske dobi najčešće čine obitelj i vrtić te će upravo navedene okoline imati velik utjecaj na razvijanje djetetove darovitosti (Freeman, 1990; prema Sekulić-Majurec, 1995).

6.1.Utjecaj obitelj

Kada govorimo o darovitosti djeteta te razvijanju iste, nemoguće je zanemariti koliki utjecaj na to ima djetetova obitelj. Prije svega, iznimno je važno kako obitelj percipira izuzetnost djeteta. Tijekom godina, izmjenjivale su se spoznaje o čimbenicima koji utječu na darovitost, od teorije da je darovitost u potpunosti naslijeđena do suvremenih teorija prema kojima stvaralačka sposobnost djeteta te njezin razvoj ovisi o interakcijama između pojedinca i okoline.

Autor Freeman (1990) ističe kako kada je u pitanju razvoj sposobnosti, nikada nije prerano za početi s poticanjem istog. Štoviše, autor navodi kako je poželjno što ranije poticanje razvoja sposobnosti jer je u ranom djetinjstvu brzina razvoja znatno veća nego što će biti ikada u kasnijem životu. Poticajno okruženje je iznimno važno za razvoj sve djece, no darovitoj djeci su potrebni puno stimulativniji uvjeti u njihovom domu nego što je to potrebno kod prosječne djece. Iz tog razloga, darovitoj djeci je važno osigurati raznolike aktivnosti, poticaje i iskustva (Freeman, 1990; prema Sekulić-Majurec, 1995).

Autorica Čudina – Obradović (1990) navodi da kada je riječ o pretpostavkama utjecaja obitelji na razvijanje darovitosti, najčešća je pretpostavka da najviše darovite djece ima darovite roditelje te da potječu iz obitelji višeg socioekonomskog statusa. Psiholozi Willerman i Fiedler (1977) te Humphrey proveli su istraživanje čiji su rezultati pokazali kako kada je u pitanju razvoj darovitosti kod djece, veći utjecaj ima kvaliteta uključenosti roditelja nego što ima stupanj roditeljevih stupnjeva obrazovanja ili ekonomski status (Čudina – Obradović, 1990).

Nasuprot Čudini – Obradović, određeni autori smatraju kako je stupanj obrazovanja roditelja i njihov ekonomski status iznimno važan zbog osiguravanja materijalnih sredstava djetetu te odvajanje vremena koje je potrebno za pružanje podrške djetetu. Autor Renzulli (1985; prema Cvetković – Lay, 2010) kada je u pitanju darovitost djeteta te čimbenici koji utječu na razvoj sposobnosti, puno veći značaj pridaje nasljeđu nego što pridaje okolini. On navodi kako okolina ima veći značaj kada je u pitanju razvijanje određenih interesa za rad i motivaciju. Autorica Cvetković – Lay (2010) navodi kako utjecaj obitelji na razvijanje darovitosti kod djece može biti dvosmjernan. Pri tome, veliki utjecaj je odnos roditelja prema darovitosti, odnosno jesu li roditelji podržavajući ili preambiciozni.

6.1.1. Podržavajući roditelji

Kada su u pitanju podržavajući roditelji, njih karakterizira prihvaćanje djetetove individualnosti, podrška djetetu te pomaganje djetetu da razvije svoje samopouzdanje i intrinzičnu motivaciju. Autor Winner (2005) iznio je šest općih odrednica koje karakteriziraju obiteljske sredine djece koja su iznadprosječno darovita:

1. *Poseban obiteljski položaj* – već u 19.stoljeću, Galton se bavio pitanjem postoji li povezanost između darovitosti i redoslijeda rođenja. Istraživanje je provodio samo na muškoj djeci. Provedbom istraživanja, primijetio je kako muškarci koji su postigli zapanjujuća znanstvena dostignuća, većina su ih prvorođenci. Objašnjenje tome je motivacija. Djeca koja su prvorođena ili su jedinci, imaju više vremena koje provedu u istaknutom položaju te imaju više prilika za izražavanje i odgovaranje na pitanja.
2. *Obogaćena okolina djeteta* – postoji iznimna povezanost između obogaćene okoline djeteta i darovitosti. Istraživanja su pokazala kako većina darovite djece odrasta u sredinama obogaćenim raznim poticajima koji kasnije, kroz razgovor ili komentiranjem, postaju djetetov stil učenja. Osim okoline bogate poticajima, veliki utjecaj također ima i stupanj obrazovanja roditelja jer obrazovani roditelji imaju želju za obogaćivanjem iste. Oni također, kada prepoznaju da je njihove dijete darovito, reagiraju povećavanjem razine obogaćenosti okoline te samim time potiču daljnji razvoj.
3. *Usmjerenost na dijete* – kada dijete odrasta u poticajnoj obitelji, njegovi roditelji većinu slobodnog vremena te energije usmjeravaju na dijete i njegovu darovitost. Takva obitelj cijeli život organizira s ciljem zadovoljavanja potreba djeteta. Česta pojava je da takvi

roditelji rade dodatne poslove koji će im omogućiti materijalna sredstva koja su im potrebna kako bi se dijete dodatno obrazovalo u području svoje darovitosti.

4. *Davanje primjera i visoka očekivanja* – često se roditelji darovitog djeteta smatraju primjerom svojoj djeci kada je u pitanju naporan rad i aktivno provođenje vremena te imaju iznimno visoka očekivanja od svog djeteta o postignućima u području darovitosti. Autor navodi kako su najviše usmjerene obitelji u kojima su djeca darovita u glazbi i sportu, dok su najmanje usmjerena kod djeca koja su likovno darovita. Međutim, autor također navodi da nije dobro da su roditelji previše angažirani i direktivni jer takvi roditelji teško prihvaćaju djetetovu samostalnost.
5. *Osiguravanje samostalnosti* – važno je da roditelji svojoj djeci omogućuju da ona budu samostalna jer se motivacija za postignućima razvija kada dijete ima priliku samostalno savladati određeni izazov. Stil roditeljstva ima značajnu ulogu kada je u pitanje poticanje i razvijanje autonomije i samostalnosti kod djece. Istraživanja su pokazala kako optimalni razvoj djece, pa tako i razvoj darovitog djeteta, najbolje podržava autoritativni roditeljski stil.
6. *Stimulacija i visoki standard, njega i sklad* – Kako bi roditelji najbolje pridonosili razvijanju stvaralačkih sposobnosti, važno je da kombiniraju visoka očekivanja, poticaje i njegujući emocionalnu podršku.

6.1.2. Preambiciozni roditelji

Ambicije roditelja su važne kada je u pitanju razvijanje darovitosti djeteta, no nije dobro kada roditelji postaju previše ambiciozni i počnu previše očekivati od djece. Winner (2005) ističe kako nije dobro da su roditelji preambiciozni jer oni tada svojoj djeci stvaraju suptilan pritisak jer oni nikada nisu zadovoljni postignutim rezultatima. Oni djetetu šalju poruku kako ono nikada nije „dovoljno dobro“. Winner govori kako takvi roditelji svojoj djeci, zbog pritiska koji vrše nad njima, dodjeljuju ulogu „žrtve“, dok sebi dodjeljuju ulogu „spasitelja“.

6.2. Utjecaj vrtića

„Odgojno-obrazovna ustanova dužna je otkrivati talentirane i darovite učenike te osigurati razvoj njihovih sposobnosti, usmjeriti se na zadovoljavanje posebnih spoznajnih, socijalnih,

emocionalnih i tjelesnih potreba talentirane i darovite djece i učenika, uz stalno praćenje i vrjednovanje njihovih postignuća.“ (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, 2011, 274-275).

Navedeni citat je iz Nacionalnog kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, 2011. U njemu je navedeno dužnost svih odgojno - obrazovnih ustanova, pa tako i vrtića prilikom prepoznavanja talentirane i darovite djece te njihovog usmjeravanja. Dijete većinu svog dana provede u vrtiću te je iz tog razloga važno da odgajatelj prije svega prepoznaju i identificiraju darovitost djeteta, potom osmisle program potpore razvoju darovitosti te omoguće početni sustav praćenja napretka darovitog djeteta koji bi se nastavljao i tijekom budućeg školovanja. Samo na taj način je moguće da vrtić djetetu omogući cjelovit sustav pružanja potpore djetetovoj darovitosti. (Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, čl. 6)

6.2.1. Identifikacija darovitog djeteta

U ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, identifikacija darovitosti je iznimno važna kako bi se djetetu osigurala provedba posebnih programa, u koje bi se dijete moglo uključiti. Kako bi se uspjela otkriti i utvrditi darovitost u ranoj ili predškolskoj dobi djeteta, za to je zadužen psiholog koji, surađujući s drugim stručnim suradnicima dječjeg vrtića, utvrđuje je li dijete zaista darovito. Osim psihologa i stručnih suradnika dječjeg vrtića, u donošenju posebnog programa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja za darovitu djecu surađuju i stručnjaci iz područja prirodnih i humanističkih znanosti. Prije donošenja programa, stručnjaci moraju dobiti odobrenja od ministarstva nadležnog za obrazovanje (Hrvatski sabor, 2008).

6.2.2. Programi namijenjeni darovitoj djeci

Prema Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe, program se definira kao akt pomoću kojeg se propisuju opći ciljevi i sadržaji, materijalni uvjeti te nositelji odgojno – obrazovnog rada, a polazište je Programsko usmjerenje predškolskog odgoja i naobrazbe. On nalaže da se za darovitu djecu treba omogućiti provođenje posebnih programa, a oni se ostvaruju u svim odgojno – obrazovnim skupinama i svim vrstama programa u dječjem vrtiću te u kraćim programima, posebno prilagođenim djetetu i njegovim sposobnostima, potrebama i interesima (provode se u dogovoru s roditeljima darovitog djeteta). (Hrvatski sabor, 2008.)

Kada se stvara program namjanjen darovitoj djeci, prema članku 9. Državnog pedagoškog standarda, on se mora temeljiti na nekoliko stavaka:

- Poznavanju djetetovih individualnih sposobnosti, sklonosti i interesa
- Mora sadržavati dodatne programske sadržaje
- Odgajatelj mora stalno surađivati s obitelji djeteta
- Mora se pratiti djetetovo napredovanje
- Odgajatelj mora stalno surađivati sa stručnjacima i znanstvenim ustanovama

7. ZABLUDE O DAROVITOSTI

Iako je pojam „darovito dijete“ svima poznato, mnoštvo ljudi nije upoznato s pravim značenjem tog pojma. Mnogo ljudi, među kojima su i profesionalci u odgoju i obrazovanju, upoznati su samo s osnovnim značenjem darovitosti, ali ne i s karakteristikama, stupnjevima i obilježjima darovitosti nekog djeteta. Zbog toga, darovita djeca su vrlo često suočena s predrasudama koji proizlaze iz njihove socijalne okoline.

Kada je riječ o predrasudama koje dolaze uz pojavu darovitog djeteta, najraširenija je predrasuda se dijete koje je bistro i mentalno nadprosječno razvijeno identificira kao „malog genijalca“ koji će u svemu postizati najbolji rezultat. Ta pojava, osim što se javlja od strane obitelji djeteta, često se javlja i u dječjem vrtiću od strane odgajatelja. Prevelika očekivanja od darovitog djeteta, koja se javljaju zbog ove predrasude, mogu imati negativne posljedice na djetetovo ponašanje, to jest mogu dovesti do pojave neprihvatljivog ponašanja. (Cvetković – Lay, 2002., str 89).

Osim predrasude o mogućnostima darovite djece, javlja se i predrasuda koja je povezuje darovitost s mentalnim i emocionalnim problemima. Terman je u svojim studijima dokazao kako su daroviti ljudi zapravo mnogo stabilniji od ostatka populacije. Nadalje, tvrdi da se kod darovite osobe može javiti nestabilnost, no ona proizlazi iz njihove okoline, a ne darovitosti. Tijekom godina, psiholozi su nastavili istraživati postoji li povezanost između kreativnih ljudi i određenih psihičkih poremećaja. Iako mnoga istraživanja pokazuju kako je mnoštvo slavni glazbenika, pjesnika, pisaca i ostalih umjetnika patilo od depresije i drugih poremećaja raspoloženja, to se može promatrati u kontekstu povezanom s određenim okolnostima. Velik broj kreativnih osoba je sklono blagim promjenama raspoloženja, ali takve promjene ne svrstavamo u ozbiljne mentalne bolesti. (Walker, 2007.)

8. NEGATIVNE STRANE DAROVITOSTI

Osim što darovitost nosi mnoštvo dobrobiti za dijete, darovitost također može imati i negativne strane s kojima će se dijete suočavati kroz svoje odrastanje. Opće je poznato da su darovita djeca različita od svojih vršnjaka te često su nadprosječno mentalno zrela i posjeduju određene nadprosječne sposobnosti. Međutim, njihove emocionalne i socijalne karakteristike su puno bliže njihovoj stvarnoj starosnoj dobi nego što su njihovoj mentalnoj zrelosti i razvijenim sposobnostima. Zbog toga, okolina često ima visoka očekivanja od njih te smatra kako bi se djeca trebala ponašati u skladu sa svojom mentalnom zrelošću. Stručnjaci navode kako postoje određene negativne strane darovitosti koje se kod djece javljaju već u predškolskoj dobi:

1. Kod darovite djece moguća je pojava znatnih razlika između određenih aspekata razvoja, a to može biti jako frustrirajuće za dijete. Primjerice, darovito dijete koje posjeduje nadprosječnu intelektualnu razvijenost, ne mora imati i nadprosječnu motoričku razvijenost te se zbog toga mogu javiti frustracije kod djeteta.
2. Obzirom da dijete ima nadprosječne sposobnosti, moguće je da djetetu bude često dosadno zbog prejednostavnih aktivnosti koje obavlja u vrtiću ili kod kuće. Zbog toga, važno je da djetetu aktivnosti bude izazovne i zanimljive.
3. Kao reakcija na dosadu koja proizlazi iz prejednostavnih aktivnosti, darovita djeca znaju pokazivati različite oblike nediscipline.
4. Kao reakcija na veliku znatiželju i želju za istraživanje, javljaju se različiti oblici nediscipline.

Zbog prethodno navedenih negativnih strana, važno je da roditelji, odgajatelji te ostali ljudi iz djetetove okoline imaju razumijevanja za dijete. (Čudina – Obradović, 1990., str 94)

9. EMPIRIJSKI DIO RADA

9.1. Teorijski okvir istraživanja

Cilj ovog istraživanja je empirijski ispitati prisutnost glazbene darovitosti među djecom vrtića na području grada Zagreba.

Svrha ovog istraživanja je doprinos praksi prilikom prepoznavanja, identificiranja i daljnjeg usmjeravanja glazbeno darovite djece u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Istraživački zadatci:

- Z1: Ispitati jesu li se ispitanici tijekom svog radnog iskustva susreli s darovitim djetetom u svom odgojno – obrazovnom radu
- Z2: Provjeriti je li pojava darovitosti kod djece rane i predškolske dobi povezana s brojnošću posebnih programa u dječjem vrtiću koje pohađa
- Z3: Istražiti postoji li povezanost između određenih ponašanja djeteta i glazbene darovitosti
- Z4: Istražiti smatraju li se ispitanici dovoljno kompetentnim za rad i daljnje usmjeravanje glazbeno darovite djece

Hipoteze istraživanja:

- H1: Ispitanici su se tijekom svojeg radnog iskustva u vrtiću susreli s darovitim djetetom
- H2: Pojava darovitosti kod djece rane i predškolske dobi povezana je s mnoštvom posebnih programa u dječjem vrtiću koje dijete pohađa
- H3: Postoji povezanost između određenih ponašanja djeteta i glazbene darovitosti
- H4: Ispitanici se smatraju dovoljno kompetentnim za rad i umjeravanje glazbeno darovitog djeteta

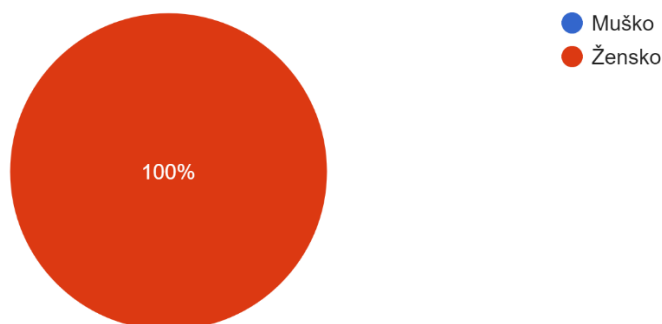
9.2. Metodologija rada

9.2.1. Uzorak

Navedeno istraživanje provedeno je na uzorku od 26 ispitanika, od kojih su svih 26 (100%) ispitanika ženskog spola (Slika 2). U navedenom uzorku 26 (100%) ispitanika su odgajateljici koji rade u dječjim vrtićima na području grada Zagreba (Slika 3). Životna dob ispitanika varira između 24 i 55 godina, a prosječna dob svih ispitanika je 38,96 godina (Slika 4). Radno iskustvo ispitanika u dječjem vrtiću varira od 1 godine do 39 godina radnog staža, a prosječna vrijednost je 15,06 godina.

Spol:

26 odgovora

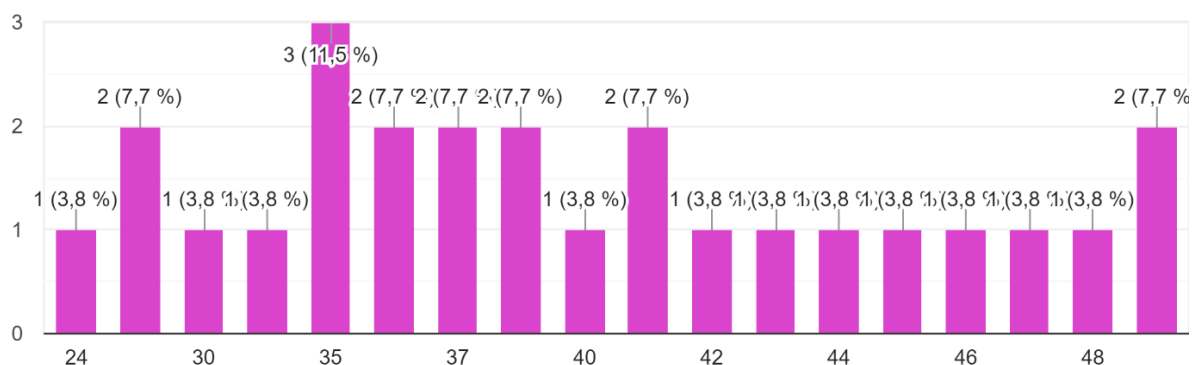

Slika 2 - Prikaz spola ispitanika

Izvor: autor

Koliko imate godina?

26 odgovora

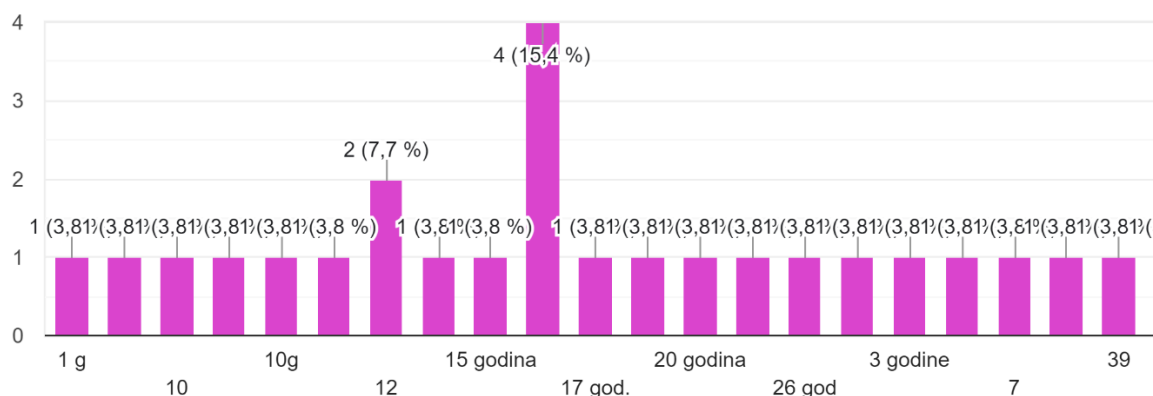

Slika 3 - Prikaz životne dobi ispitanika

Izvor: autor

Koliko imate radnog iskustva u dječjem vrtiću?

26 odgovora

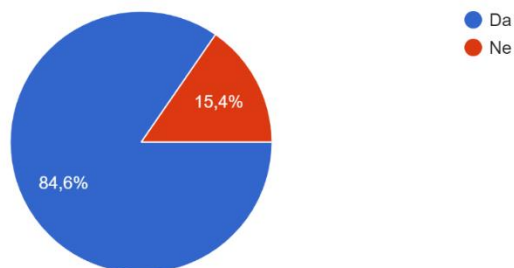
Slika 4 - Prikaz radnog iskustva ispitanika

Izvor: autor

Nadalje, ispitanicima je postavljeno pitanje postoje li cjelodnevni posebni programi u dječjem vrtiću u kojem rade, na što je 22 (84,6%) ispitanika odgovorilo da postoje, dok je 4 (15,4%) ispitanika odgovorilo da ne postoje (Slika 5). Ispitanici koju su naveli da postoje cjelodnevni posebni programi, na idućem pitanju najviše su navodili Montessori program, a ostali programi koje su navodili su sportski, engleski, glazbeni i likovni program. Ovime je

potvrđena hipoteza 2 (pojava darovitosti kod djece rane i predškolske dobi povezana je s mnoštvom posebnih programa u dječjem vrtiću koje dijete pohađa) jer se ispitanici kasnije u anketi izjašnjavaju kako su se u odgojno – obrazovnom radu susreli s darovitim djetetom.

Postoje li u vrtiću u kojem radite posebni cjeloviti programi?
26 odgovora

Slika 5 - Vrtići s cjelodnevним posebnim programima
Izvor: autor

9.2.2.Mjerni instrumenti

U svrhu provedbe navedenog istraživanja, primijenjena je online anketa izrađena uz pomoć Google Docs online alata. Anketu su rješavale odgajateljice koje rade u dječjim vrtićima na području grada Zagreba. Anketa je sastavljena od kratkog uvoda u kojem je definirana razlika između talentirane djece i darovite djece te je opisano što se nastoji istražiti anketom, u koju svrhu će biti korišteni rezultati ankete te cilj i svrha istraživanja.

Anketa se sastoji od 17 pitanja, od kojih je 8 pitanja potvrdnog odgovora, 8 pitanja kratkog odgovora te 1 pitanja višestrukog odabira. Prvih 5 pitanja odnose se na utvrđivanje uzorka ispitanika. Od 5. do 13. pitanja želi se utvrditi ispitanikovo iskustvo s darovitom djecom rane i predškolske dobi u sklopu njihovog odgojno – obrazovnog rada unutar dječjeg vrtića. Posljednja 4 pitanja usmjerena su k ispitanikovim stavom o vlastitim kompetencijama za rad s darovitom djecom i osmišljavanju programa za njih.

9.2.3.Postupak prikupljanja podataka

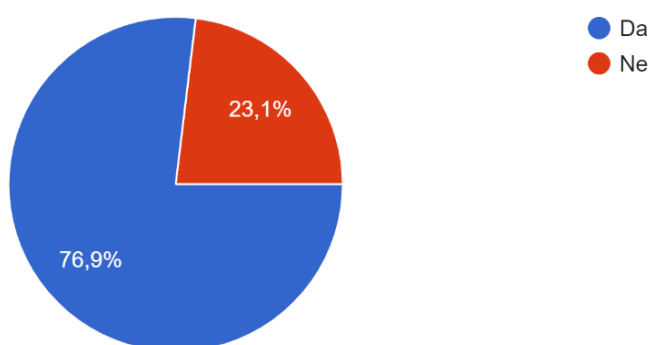
Istraživanje je provedeno u 3 vrtića na području grada Zagreba , u svibnju 2023. godine. Istraživanje je provedeno putem online ankete koja je podijeljena u online obliku odgajateljima. Prilikom dijeljenja ankete, birana je ciljana populacija, to jest odgajatelji koji rade u dječjim vrtićima grada Zagreba te ih osobno poznajem.

9.3. Rezultati i rasprave

Podatci su nakon istraživanja obrađeni u Excel alatu prema kojima su zatim izrađeni grafikoni i tablični prikazi.

Nakon utvrđivanja uzorka i ispitanika, ispitala se hipoteza 1: Ispitanici su se tijekom svojeg radnog iskustva u vrtiću susreli s darovitim djetetom. Kao što je prethodno navedeno, radno iskustvo ispitanika varira između 1 godine i 39 godina radnog staža, a ispitanici u prosjeku imaju 15,06 godina radnog iskustva. Na pitanje „Jeste li se ikada u svom radu susreli s darovitim djetetom?“, 20 (76,9%) ispitanika je odgovorilo s „da“, dok je 6 (23,1%) ispitanika odgovorilo s „ne“ (Slika 6). Time je utvrđena hipoteza 1, odnosno da se tijekom svog radnog iskustva većina odgajatelja susrela s darovitim djetetom u sklopu svog odgojno – obrazovnog rada u dječjem vrtiću.

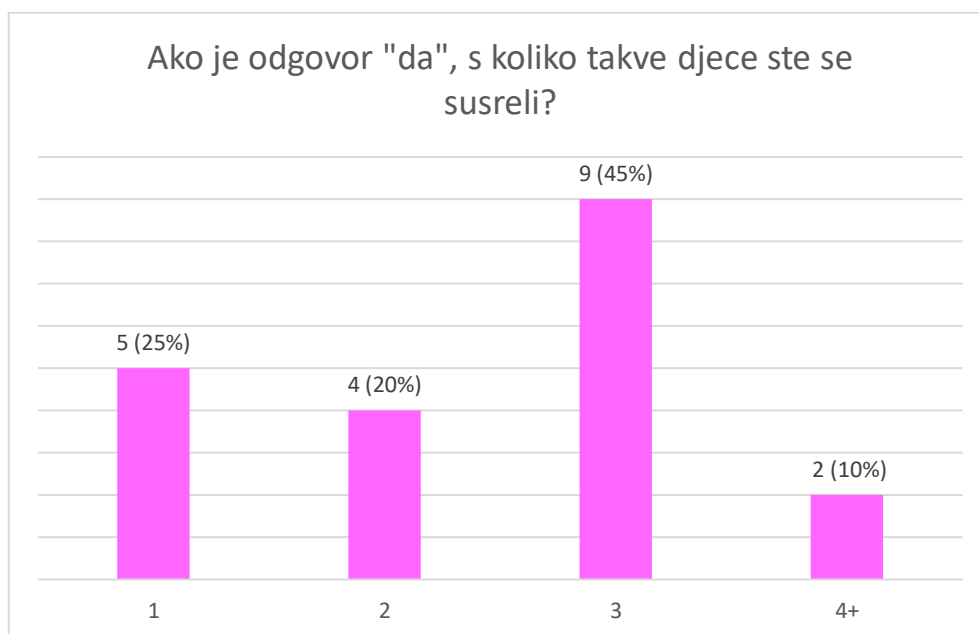
Jeste li se ikada u svom radu susreli s darovitim djetetom ?
26 odgovora

*Slika 6 - Pojavnost darovitosti tijekom radnog iskustva
Izvor: autor*

Sljedeće pitanje odnosilo se na brojnost darovite djece u radnom iskustvu ispitanika. Od 20 ispitanika koji su se susreli s darovitom djecom u svom odgojno – obrazovnom radu, njih 5 (25%) susrelo se s jednim darovitim djetetom, 4 (20%) susrelo se s dvoje darovite djece, 9 (45%) ispitanika se susrelo se s troje darovite djece, dok se 2 (10%)ispitanika susrelo s četiri ili više darovite djece tijekom svog odgojno – obrazovnog rada (Slika 7). Navedeni rezultati nalažu kako se najveći broj ispitanika (45%) susrelo s troje darovite djece u svom radnom iskustvu, dok se najmanji broj ispitanika (10%) susreo s četiri ili više darovite djece. Nakon toga, istim ispitanicima je postavljeno pitanje „U kojem području je dijete najčešće bilo darovito?“ , na što su ispitanici najviše navodili logičko – matematičku darovitost, a najmanje

verbalno – lingvističku darovitosti. Osim navedenih darovitosti, ispitanici su također naveli da su se u svom radu susreli s likovnom i glazbenom darovitošću.

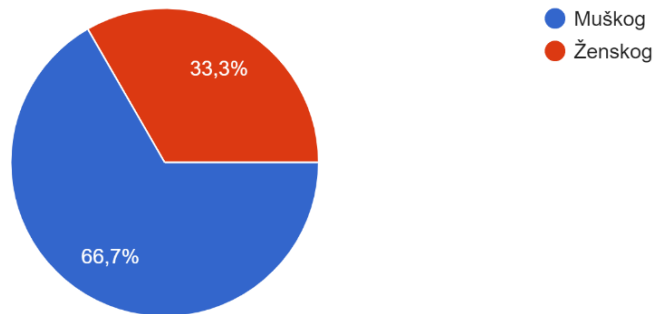
Slika 7 - Broj darovite djece

Izvor: autor

Nadalje, ispitanike se pitalo kojeg spola su češće bila darovita djeca. Na ovo pitanje, od 20 ispitanika koji su naveli da su se susreli s darovitom djecom u odgojno obrazovnom radu, odgovorilo je njih 18. Prilikom toga, 12 (66,7%) ispitanika navelo je da je darovito dijete bilo muškog spola, dok je 6 (33,3%) ispitanika navelo da su darovita djeca s kojom su se susrela u odgojno – obrazovnom radu bila češće ženskog spola. Time je utvrđeno da je prema iskustvu ispitanika, češća pojavnost darovitosti kod muške djece (66,7%) rane i predškolske dobi nego što je to kod ženske (33,3%) (Slika 8).

Ako je odgovor "da", kojeg spola su češće bila darovita djeca?

18 odgovora

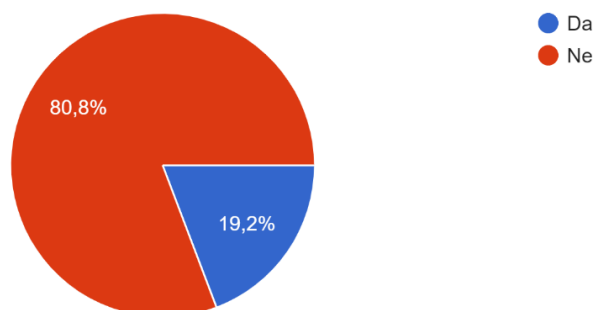

*Slika 8 - Češći spol kod darovite djece
Izvor: autor*

Nakon dobivanja informacija o općenitim iskustvom ispitanika s darovitom djecom u svakodnevnom odgojno – obrazovnom radu u okviru ustanove dječjeg vrtića, ispitanicima je postavljeno pitanje jesu li se ikada susreli s glazbeno darovitim djetetom. Na navedeno pitanje, 21 (80,8%) ispitanik odgovorio je negacijski, dok je 5 (19,2%) ispitanika odgovorilo potvrdno (Slika 9). Ovim odgovorom, dobivena je informacija da se značajno više ispitanika nije susrelo s glazbeno darovitim djetetom tijekom svog rada nego što se susrelo. Ukoliko povežemo navedene odgovore s pitanjem „Jeste li se u svom radu susreli s darovitim djetetom?“, od 20 ispitanika koji su na to pitanje odgovorili potvrdno, njih 5 (25%) se susrelo s glazbenom darovitošću, dok se njih 15 (75%) susrelo s drugim oblicima darovitosti.

Jeste li se ikada u svom radu susreli s glazbeno darovitim djetetom?

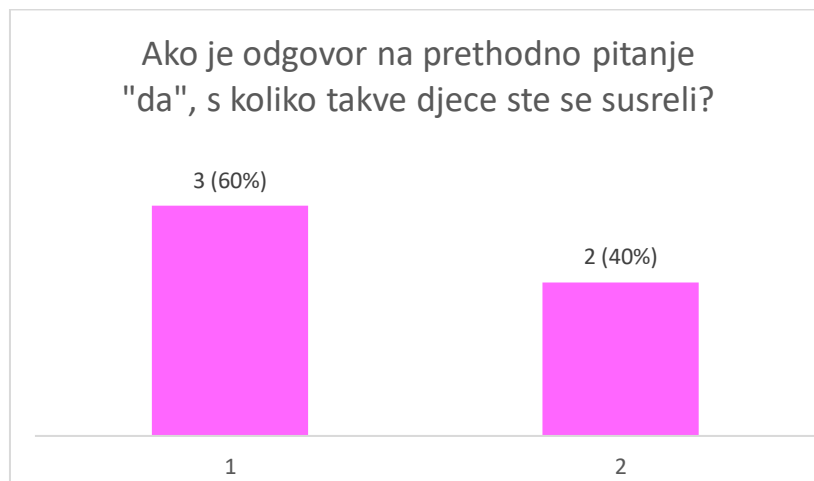
26 odgovora

Slika 9 - Pojavnost glazbene darovitosti

Izvor: autor

Ispitanike koji su odgovorili potvrdno na prethodno pitanje, pitalo se s koliko su se takve djece susreli tijekom svog radnog iskustva. Prilikom toga, 3 (60%) ispitanika odgovorilo je da se susrelo s jednim glazbeno darovitim djetetom, a 2 (40%) ispitanika su odgovorili kako su se susreli s dvoje takve djece (Slika 10).

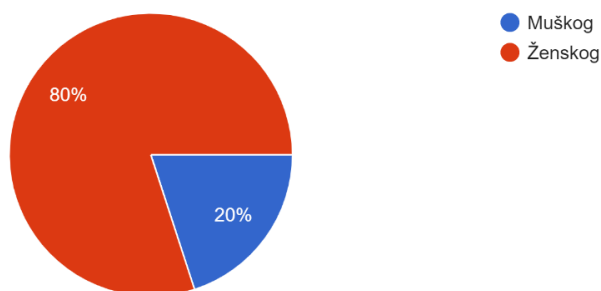

Slika 10 - Broj glazbeno darovite djece

Izvor: autor

Nakon toga, ispitanici su se trebali izjasniti kojeg spola su češće bila glazbeno darovita djeca s kojom su se susreli. 4 (80%) ispitanika odgovorilo je da su glazbeno darovita djeca češće bila ženskog spola, dok je 1 (20%) ispitanik odgovorio da su češće bila muškog (Slika 11). Ukoliko usporedimo navedene odgovore s odgovorima na pitanje „Kojeg spola su češće bila darovita djeca?“, možemo uvidjeti da su se ispitanici izjasnili kako je darovitost općenito češća pojava kod djece muškog spola, dok je glazbena darovitost češća pojava kod djece ženskog spola.

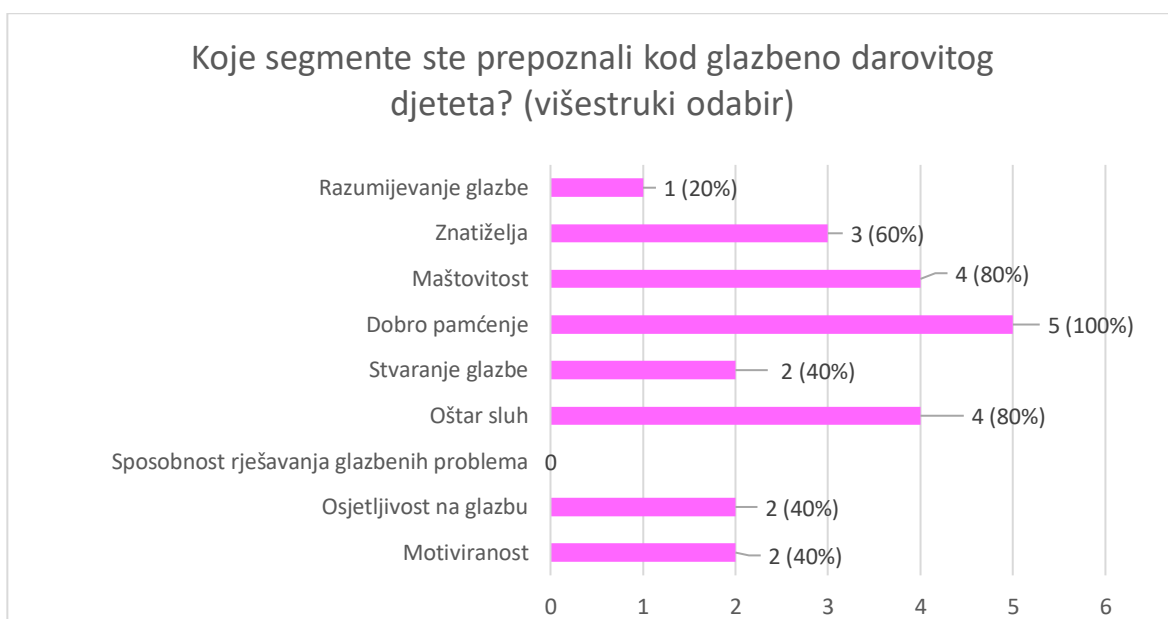
Ako je odgovor na prethodno pitanje "da", kojeg spola su češće bila glazbeno darovita djeca?
5 odgovora

Slika 11 – Češći spol kod glazbene darovitosti

Izvor: autor

Ispitanicima je zatim postavljeno pitanje „Koje segmente ste prepoznali kod glazbeno darovitog djeteta?“, na kojem su ispitanici mogli odgovoriti višestrukim odgovorom. Od ukupno 5 ispitanika, njih 5 (100%) odabralo je da su kod djeteta primijetili dobro pamćenje, 4 (80%) ih je navelo da je primijetilo maštovitost i oštar sluh, 3 (60%) je navelo da je kod djeteta bila izražena znatiželja, 2 (40%) je odabralo stvaranje glazbe, osjetljivost na glazbu i motiviranost, 1 (20%) je zapazio razumijevanje glazbe, dok niti jedan ispitanik kod djeteta nije primijetio sposobnost rješavanja glazbenih problema (Slika 12). Time možemo uvidjeti da od glazbeno darovite djece s kojom su se ispitanici susreli u svom odgojno – obrazovnom radu u vrtiću, najčešće su djeca pokazivala dobro pamćenje (100%), ali niti jedno dijete nije pokazalo sposobnost rješavanja glazbenih problema. Ovime je utvrđena hipoteza 3, odnosno postojanje povezanosti između određenih ponašanja djeteta i glazbene darovitosti.

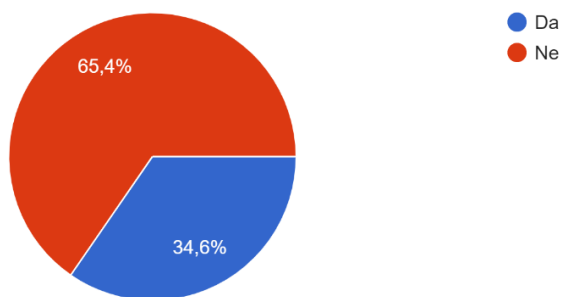
Slika 12 Segmenti u ponašanju kod glazbene darovitosti

Izvor: autor

Na zadnjem dijelu ankete, ispitanicima su bila postavljena pitanja o njihovim stavovima o osobnim kompetencijama za rad s darovitom djecom. Na pitanje „Znate li na koji način osmisliti program za darovitu djecu?“ 17 (65,4%) ispitanika odgovorilo je da ne zna, dok je 9 (34,6%) ispitanika odgovorilo da zna (Slika 13). Nakon toga, ispitanike se tražilo da obrazlože odgovor. Ispitanici koji su naveli da ne znaju osmisliti program za darovitu djecu, najčešće su navodili da nisu dovoljno educirani, nemaju dovoljno kompetencija i iskustva te da se time bavi stručni tim unutar dječjeg vrtića. Ispitanici koji su odgovorili da znaju kako osmisliti program za darovitu djecu naveli su da je važno procijeniti područje darovitosti, prema tome osmisliti poticaje, dati zanimljive, atraktivnije i kreativne poticaje, poznavati dječje sposobnosti i interese te kontinuirano se usavršavati.

Znate li na koji način osmisлити program za darovitu djecu?

26 odgovora

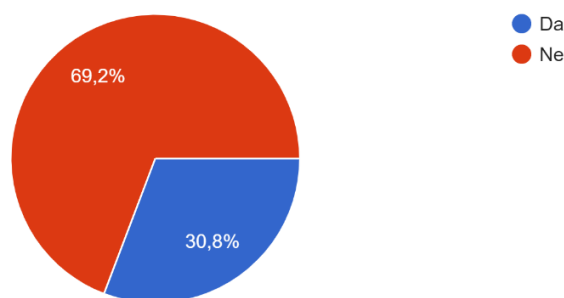
Slika 13 - Znanje ispitanika o osmišljavanju programa za darovitu djecu

Izvor: autor

Na posljednje pitanje, ispitanici su trebali iznijeti svoj stav smatraju li se dovoljni kompetentnim za rad s darovitim djetetom, na što je 18 (69,2%) ispitanika odgovorilo s „Ne“, a 8 (30,8%) ispitanika odgovorilo s „Da“ (Slika 14.). Time, možemo zaključiti da se značajno više ispitanika ne smatra dovoljno kompetentnim za rad s darovitom djecom. Kada su obrazlagali navedene odgovore, ispitanici koji su odgovorili negativno, najčešće su navodili manjak znanja, edukacije i iskustva, dok su ispitanici koji su odgovorili potvrdno navodili kako mu treba ponuditi izazovne aktivnosti za jačanje i širenje znanja, raditi na emocionalno - spoznajnom kontekstu te kontinuirano se usavršavati i educirati. Time je pobijena hipoteza 4 u kojoj se pretpostavilo da se ispitanici smatraju dovoljno kompetentnima za rad i usmjeravanje glazbeno darovitog djeteta.

Smatrate li se dovoljno kompetentnim za rad s darovitim djetetom?

26 odgovora

Slika 14 - Prosudba ispitanika o vlastitim kompetencijama za rad s darovitim djecom

Izvor: autor

10.ZAKLJUČAK

Glazbena darovitost je skup djetetu uročenih i naslijeđenih faktora koji mu omogućuju uspješnije izvršavanje aktivnosti ili zadataka u određenom području, nego što su to u mogućnosti njegovi vršnjaci. Darovita djeca također imaju prijevremeni razvoj te su iznimno intrinzično motivirana i posvećena zadatku ili aktivnosti koju obavljaju. Iako ih neki autori koriste kao istoznačnice, glazbena darovitost, glazbene sposobnosti, talent i kreativnost su različiti pojmovi te se različito manifestiraju u djetetovom ponašanju. Glazbene sposobnosti kod djece se razvijaju u nekoliko faza, a to su: faza slušanja, faza motorne reakcije na glazbu, faza prve glazbene reakcije, faza prave glazbene reakcije, faza imaginativne pjesme i faza razvoja ritma. U svakoj fazi pojavljuju se specifična ponašanja kao rezultat razvoja glazbenih sposobnosti kod djeteta.

Kako bi darovito dijete razvijalo svoju darovitost, od iznimne je važnosti prepoznavanje i identificiranje glazbeno darovitog djeteta. Za prepoznavanje glazbene darovitost kod djeteta zaduženi su odgajatelji, kao i roditelji i ostale odrasle osobe iz djetetova okruženja. Ona se najčešće mogu prepoznati po 10 domena u kojima djeca pokazuju određene osobine i ponašanja, a to su motivacija, interes, komunikacijske sposobnosti, sposobnost rješavanja problema, oštrina sluha, znatiželja, stvaranje, razumijevanje, maštovitost i pamćenje. Nakon faze prepoznavanja, dolazi faza identifikacije glazbeno darovitog djeteta. Iznimno je važno da se ono identificira pravovremeno, kako bi se djetetovi potencijali i sposobnosti mogli dalje razvijati. Prilikom toga, važno je paziti da ne dođe do pogrešaka prilikom identifikacije darovite djece. Kada se darovito dijete prepozna i identificira, okolina ima ključan utjecaj za njegov dalji razvoj, a prilikom toga najvažniji je utjecaj obitelji djeteta i utjecaj vrtića koji dijete polazi.

Iako je pojam „darovito dijete“ svima poznato, mnoštvo ljudi nije upoznati s pravim značenjem tog pojma. Zbog toga, postoje određene zablude o darovitosti. Važno je da odgajatelji koji rade s darovitim djetetom dobro istraže značenje darovitosti te uklone zablude i predrasude koje su prethodno imali o darovitoj djeci. Osim pozitivnih strana i benefita koje darovitost nosi, postoje i određene negativne strane darovitosti. Važno je da odrasli ljudi iz djetetove okoline imaju razumijevanja za njih te uvažavaju i prihvaćaju dijete u potpunosti.

Empirijski dio rada bio je usmjeren na ispitivanju glazbene darovitost među djecom vrtića na području grada Zagreba. Svrha istraživanja bio je doprinos praksi prilikom prepoznavanja, identificiranja i daljnjeg usmjeravanja glazbeno darovite djece u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Rezultati istraživanja su pokazali da se većina

ispitanika (76,9%) susrela s darovitim djetetom, od kojih se 19,2% susrelo s glazbeno darovitim djetetom. Oni su naveli kako su glazbeno darovita djeca češće bila ženskog spola (80%). Kod prepoznavanja specifičnih ponašanja darovite djece, svi ispitanici su prepoznali dobro pamćenje, dok nitko nije prepoznao sposobnost rješavanja glazbenih problema kod djece. Kada je u pitanju daljnje obrazovanje djece, većina ispitanika (65,4%) odgovorila je da ne zna kako osmisliti program za darovitu djecu te je 69,2% ispitanika odgovorilo da se smatra nedovoljno kompetentnim za rad s darovitim djetetom.

11. LITERATURA

KNJIGE:

1. Čudina-Obradović, M. (1991). Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje. Zagreb: Školska knjiga.
2. Fiddymment, G. (2020): Traits and Behaviors (TABs) of Musically Gifted Students. Available Preuzeto 27.travnja 2023. s : https://www.academia.edu/7444594/Traits_and_Behaviors_TABs_of_Musically_Gifted_Student
3. Koren, I. (1989). Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika. Zagreb: Školske novine
4. Letić, M. (2015). Značaj moralnih i liderskih svojstava za ostvarivanje darovitosti. Objavljen doktorski rad. Novi Sad: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. www.ff.uns.ac.rs (19.5.2023.)
5. Nacionalni okvirni kurikulum (2011). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH
6. Radoš, K. (2010). Psihologija muzike. Beograd: Zavod za udžbenike. 23.
7. Rojko, P. (1981). Testiranje u muzici. Zagreb: Muzikološki zavod Muzičke akademije u Zagrebu.
8. Cvetković Lay, J. i Sekulić Majurec, A. (2008). Darovito je što ću s njim? Zagreb: Alinea.
9. Winner, E. (2005). Darovita djeca: mitovi i stvarnost. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

MREŽNE STRANICE:

10. Nacionalno udruženje za darovitu djecu (National association for gifted children). Preuzeto 20.svibnja 2023. iz <https://nagc.org/>

11. okolina. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 16. 4. 2023.
<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44924>>.
12. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (2022.). Narodne novine. Preuzeto 5.svibnja 2023. s: <https://www.zakon.hr/z/492/Zakon-o-pred%C5%A1kolskom-odgoju-i-obrazovanju>

ČASOPISI:

13. Brđanović, D. (2015). Glazbena darovitost i obrazovni sustav. *Školski vjesnik*, 64 (4), 661-678. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/153135>
14. Gojkov, G. (2003): Pristupi sposobnosti: U Gojkov-Rajic,A, Prtljaga,J (urednici) Darovoti i sta sa njima, (str.3-45). –Vrsac, Visa skola za obrazovanje vaspitaca 45p.
15. Huzjak, M. (2006). DAROVITOST, TALENT I KREATIVNOST U ODGOJNOM PROCESU. *Odgojne znanosti*, 8 (1(11)), 289-300. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/26205>
16. Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 11 (1): 232-238

PRILOZI

POJAVA GLAZBENE DAROVITOSTI U VRTIĆIMA NA PODRUČJU GRADA ZAGREBA

Poštovani odgajatelje, pred Vama se nalazi anketa koju provodim u sklopu završnog rada. Cilj provedbe ankete je istraživanja je empirijski ispitati prisutnost glazbene darovitosti među djecom vrtića na području grada Zagreba. Svrha ovog istraživanja je doprinos praksi prilikom prepoznavanja, identificiranja i daljnjeg usmjeravanja glazbeno darovite djece u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Upitnik je anonimn te Vas molim da dajete iskrene odgovore kako bismo dobili što vjerodostojnije rezultate. Rezultate upitnika analizirat ćemo na grupnoj razini u svrhu izrade mog završnog rada (mentor: v. predavač, Sanja Minić, mag. mus.) na temu Glazbeno darovita djeca rane i predškolske dobi

Darovito djeca - djeca koja pokazuju nadprosječne sposobnosti u određenom području / područjima. Ona savladavaju određene vještine prije, više, brže, uspješnije, bolje i drugačije te postižu iznadprosječne rezultate.

Talentirana djeca – djeca koja ostvaruju visoka postignuća u jednom području, što je rezultat njihovog vježbanja, a ne iznadprosječno razvijenih sposobnosti.

Spol: M Ž

Dob: _____

Koliko imate radnog iskustva u vrtiću? _____

Postoje li u vrtiću u kojem radite posebni cjelodnevni programi? DA NE

Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje „da“, navedite koji programi.

Jeste li se ikada u svom radu susreli s darovitim djetetom ?

DA

NE

- Ako je odgovor „da“, s koliko takve djece ste se susreli?

- Ako je odgovor „da“, na kojem području je najčešće dijete bilo darovito?

- Ako je odgovor „da“, kojeg spola su češće bila darovita djeca?
 - Muškog
 - Ženskog

Jeste li se ikada u svom radu susreli s glazbeno darovitim djetetom?

DA

NE

- Ako je odgovor „da“, s koliko takve djece ste se susreli?

- Ako je odgovor „da“, kojeg spola su češće bila darovita djeca?
 - Muškog
 - Ženskog

Koje segmente ste prepoznali kod glazbeno darovitog djeteta? (višestruki odabir)

- Motiviranost
- Interes
- Osjetljivost na glazbu
- Sposobnost rješavanja problema
- Oštar sluh
- Znatizeljja
- Stvaranje glazbe
- Razumijevanje glazbe
- Maštovitost
- Dobro pamćenje

Znate li na koji način osmisliti program za darovitu djecu?

DA

NE

Molim Vas pojasnite prethodni odgovor.

Smatrate li se dovoljno kompetentnim za rad s darovitim djetetom?

DA

NE

Molim Vas pojasnite prethodni odgovor.
